

KUNSTENAARS OVER KUNSTENAARS

Bij het grote publiek zijn ze niet altijd even bekend, maar door hun collega-kunstenaars worden ze bewonderd – de artist's artists. Deze week: architect Hans van Heeswijk over de Italiaanse ingenieur Angelo Invernizzi.

Door **Harmen Bockma** Foto's **Gabriel Eisenmeier**

Voorbij het gewone

Niet dat architect Hans van Heeswijk in zijn inmiddels bijna dertigjarige carrière ooit een huis heeft ontworpen dat kan draaien. Nee, zo letterlijk heeft de Italiaanse ingenieur Angelo Invernizzi hem niet geïnspireerd. Toch was zijn opwinding groot toen hij de villa *Il Girasole*, de zonnebloem, beschreef in *Lotus*, het toenmalige Italiaanse architectuurmagazine. Het was in 1983, hij was net een paar jaar afgestudeerd, en hij werkte nog op het kantoor van de grote Aldo van Eyck, een paar jaar voor hij voor zichzelf begon.

'Ik bladerde door het blad, en daar zag ik het afgebeeld. Een groot V-vormig huis met een torentje, in een mooie modernistische stijl à la het Nieuwe Bouwen, verrezen tussen 1929 en 1935. Het bijzondere is dat het op een cirkelvormig plateau staat. Op drie plaatjes naast elkaar, vanaf de voet van de berg geschnoten, staat het huis in een steeds andere positie. Het bleek te kunnen meedraaien met de zon, zoals ook een zonnebloem doet.' Andere foto's lieten de manshoge spoorwielen zien waarop het huis rust, en de rails waarover de wielen lopen.

Dat iemand zich dát kan voorstellen, dat een huis niet per se onbeweeglijk hoeft te zijn, dat vooral trof Van Heeswijk. 'Dat is out-of-the-box-denken, dat is origineel en compromisloos, daarmee maak je zaken mogelijk die onmogelijk lijken. Invernizzi wilde een optimaal uitzicht, en veel zon. Dus moest het huis kunnen draaien.' Vaak toont Van Heeswijk – veel geprezen vanwege zijn verbouwing van het verzorgingshuis Amstelhof tot Hermitage Amsterdam – de plaatjes aan het eind van een presentatie voor een mogelijke opdrachtgever. Kijk, wil hij laten zien, dit is mogelijk als je voorbij het gewone durft te gaan. Hij weet zeker dat het al een paar keer de doorslag heeft gegeven.

Angelo Invernizzi is een insidersnaam in de architectuurgeschiedenis. Eigenlijk staat hij er zelfs een beetje buiten, zo relatief onbekend is de creatie van de spoorwegingenieur uit Genua met heimwee naar zijn geboortestreek. De laatste jaren worden er pogingen gedaan van het inmiddels niet meer bewoonde, maar nog geheel met de oorspronkelijke meubels ingerichte gebouw een museumwoning te maken. Bemoeienssen zijn er onder anderen van de architect Mario Botta en de architectuurhistoricus Kenneth Frampton. Botta gaat mogelijk de boerenhoeve op het terrein verbouwen tot een 'Archief van de Modernen', dat gewijd wordt aan de modernisten. In een boekje over *Il Girasole* omschrijft Frampton de villa als een van de 'excentrieke meesterwerken' van de 20ste-eeuwse architectuur.

'Welbeschouwd is het vreemd dat dit gebouw buiten de canon van de architectuur is gebleven', zegt Van Heeswijk. 'Le Corbusier mag dan hebben gesproken over de woning als machine, zo ver als Invernizzi heeft hij het nooit doorgevoerd. Wat Le Corbusier ook bedacht, zijn ontwerpen bleven statisch, terwijl Le Girasole 360 graden kan draaien. Dat was echt revolutionair.'

Angelo Invernizzi werd in 1884 geboren in Marcellise bij Verona. Hij volgde een opleiding tot civiel ingenieur, en werd een van de specialisten in het bouwen met gehard beton bij de spoorwegen. 'Gehard beton is tegelijkertijd uitermate stevig én flexibel', zegt Van Heeswijk. 'Invernizzi, die ook een paar woningbouwprojecten op zijn naam heeft staan, kon van zijn kennis en ervaring met het materiaal gebruik maken om het plan voor de villa te verwezenlijken.'

Het ontwerp voor een draaiend landhuis maakte Invernizzi in 1929. In de jaren ervoor kocht hij stukje bij beetje land op in Marcellise, in de heuvels ten oosten van Verona. Eerst bedacht Invernizzi dat het huis een halve draai, 180 graden, moest kunnen maken. Maar toen de bouw al een eind gevorderd was, in 1933, schreef hij aan een medewerker: 'Ik heb besloten om de hele draai te maken.'

Invernizzi was beïnvloed door de 'cultus van de zon', schrijft Kenneth Frampton in een beschouwing over *Il Girasole*. Aan het begin van de 19de eeuw werd de heliotherapie, de zonnekuur, gezien als belangrijk middel in de strijd tegen tuberculose. Draaiende delen van sanatoria bestonden al wel. In 1929-'30 werd in Verona

een draaiend koelhuis gebouwd voor groente en fruit, dat Invernizzi moet hebben gekend.

Invernizzi wilde dat zijn huis kon meedraaien met de zon. En dat kon het ook, met een snelheid van 4 millimeter per seconde, waardoor het er 9 uur over deed om de draai van 360 graden te maken. Het uiterlijk van de villa, met zijn grote zonneterras en balustrades, leidde ook tot misverstanden. Zo werd Invernizzi door de Franse directeur van een privéziekenhuis als 'directeur van het solarium in Marcellise' aangeschreven.

'Ik heb lang gedacht dat het huis was afgebroken', vertelt Van Heeswijk. 'Op een gegeven moment heb ik gezocht op Google Earth, en het bleek er dus toch nog te staan.' In de zomer van vorig jaar bezochten hij en zijn vrouw Marcellise. 'Overdonderend', zegt Van Heeswijk. 'De villa, ook het interieur is ongelooflijk goed bewaard gebleven. Op de spoorwielen zit nog geen vlekje roest. Het is alsof je 75 jaar terug gaat in de tijd.'

De villa is van de zoon en dochter van de Invernizzi's 'overgenomen' door de Zwitsers-Italiaanse universiteit van Mendrisio. De werkelijke schenking vindt overigens pas plaats na het overlijden van de dochter van Invernizzi. Het huis heeft sinds een jaar of acht niet meer gedraaid, doordat de grond eronder is verzakt. De bedoeling is dat het huis weer gaat bewegen.

Het futuristisch aandoende uiterlijk van de villa komt deels van de aluminium platen aan de buitenkant. Camouflage, vertelde de huishoudster die Invernizzi's schepping schoon houdt, en die Van Heeswijk rondleidde. 'Ook aan de binnenkant zijn de muren bekleed, omdat er door het ronddraaien wat scheurvorming optrad. Dat wilde hij liever niet laten zien.'

De grote rol die het licht speelde voor Invernizzi bij de bouw van *Il Girasole* spreekt Van Heeswijk zeer aan. 'Ik ben een modernist, net als Invernizzi, ik geloof heilig in routing, in beweging, in oriëntatie in een gebouw. In een groot gebouw als de Hermitage moet een bezoeker weten waar hij zich bevindt. Voor ons is het een sport geworden om in onze gebouwen licht te brengen als oriëntatiepunt.'

Van Heeswijk heeft onlangs een woning voor zichzelf ontworpen, die gebouwd zal worden in Amsterdam-IJburg. Ook die zal niet bewegen. 'Het huis staat tegenover het Diemerpark, en de glazen gevel is daar volledig op gericht. Het laten draaien heeft niet zoveel nut.'

Dat was bij *Il Girasole* overduidelijk wel het geval. Al werd de machinerie vaak net even anders gebruikt dan oorspronkelijk de gedachte was. 'In Italië is het natuurlijk vaak bloedjeheet. De huishoudster vertelde ons dat het huis juist vaak van de zon af gedraaid werd, in plaats van er in.'

Links: de villa *Il Girasole* van Angelo Invernizzi die op spoorwielen kan ronddraaien. Rechts: Architect Hans van Heeswijk kijkt op Google Earth naar de villa. Foto Joost van den Broek/de Volkskrant

